

Oxucu növləri

Oxucular bir-birindən fərqli olur. Hovard Gardner (1982) qeyd edir ki, hər bir şagird müəyyən qabiliyyətə malikdir və müəllim həmin qabiliyyətləri aşkar edərək təlimi onlara uyğun təşkil etməlidir. Şagirdlərin bəzisi tədqiqatların nəticələri haqqında yazmağa, digərləri isə şifahi təqdimatlar etməyə üstünlük verirlər. Elələri də var ki, problemlə bağlı şeir yazmaq, mahnı qoşmaq və ya film çəkməyi xoşlayırlar. Təlim zamanı təfəkkürün bütün imkanlarının nəzərə alınması öyrənənlərin müvəffəqiyyəti ilə nəticələnir. İnsanlar müxtəlif olduğu kimi, onların öyrənmə tərzləri, öyrənmənin təşkili və bilikəri nümayiş etdirmə yolları da fərqlidir. Hər kəs bu haqda düşünə bilər: “Mən necə oxucuyam?”, “Hansı şəraitdə oxumağı sevirəm?”, “Mən necə oxumağa adət etmişəm?”. Bəzilərimiz səssiz oxu zamanı məndəki söz, fikir və obrazlar haqqında düşünür və ya onları film kimi təsəvvürümüzdə canlandırırıq. Bəzilərimiz isə sürətlə oxuyur, fikirləri cəld müəyyənləşdirərək irəliləyirik. Bu fərqləri nəzərə alsaq, aşağıdakı oxucu növlərini müəyyənləşdirmək olar: Kinestetik oxucular mətni fasilələrlə, emosialarla əlaqələndirərək oxuyurlar və mətni oxuyarkən oxuduqları hissəni barmaqları ilə izləməyi xoşlayırlar. Həmçinin kinestetik oxucuların digər xüsusiyyəti isə odur ki, onlar oxu zamanı sətiraltı mənalara fikir verir və yapışqanlı qeyd vərəqlərindən istifadə edirlər. Vizual intellektli oxucular oxuduqlarını film kimi yadda saxlaya və ya əvvəlki biliklərindən istifadə edərək onları öz sözləri ilə ifadə edə bilirlər. Bu tip oxucular, həmçinin mətni sxem və ya qrafik şəklində də yadda saxlamağı bacarırlar. 43 Audial oxucular, əsasən, sürətli oxucular hesab olunur və materialları ucadan təkrar-təkrar oxumağı sevirlər. Onlar məlumatları tez anlayır və suallara çevik cavab verirlər. Bütün bunları bilmək təkcə şagirdləri öyrənmə üsulları haqqında məlumatlandırmaq üçün deyil, həm də müəllimin müxtəlif oxu üsullarından xəbərdar olmağı və sinifdə şagirdləri bu istiqamətdə yönləndirməsi üçün faydalıdır.

Oxucunun xüsusiyyətləri

Oxunun dərinliklərinə varmaq nöqtəyi-nəzərindən oxucuları 4 qrupa ayırmaq olar:

- I. Mətnlə tanış olan oxucu Adi oxucu
- II. Məndəki mənanı dərk edən oxucu Məlumatlı oxucu
- III. Məndəki ayrı-ayrı məsələləri tətbiq edən (məndən istifadə edən) oxucu Strategiya ilə oxuyan oxucu
- IV. Sətiraltı mənalara tənqidi yanaşan oxucu Düşünən oxucu

- I. **Mətnlə tanış olan oxucu:** - Tanış olan sözləri avtomatik oxuyur; - Tanış sözlər vasitəsilə mətnin mənasını (ideyasını) dərk edir; - Mənanı simvollarla ifadə edə bilər; - Mətnin məzmunundan çıxış edərək sözlərin mənasını müəyyənləşdirir; - Mətnin janrını bilir; - Mətnləri quruluşca bir-birindən fərqləndirir; - Hekayənin hissələrini bir-birindən fərqləndirir; -

Mətni nəzərdən keçirir, onun forma və xüsusiyyətlərindən (xəritə, qrafik, illüstrasiya, şəkil) məzmunu anlamaq, dərk etmək və s. məqsədi ilə istifadə edir.

- II. Mətdəki mənanı dərk edən oxucu:** - Mətdəki yeni sözlərin mənasını öyrənir; - Oxu məqsədini müəyyən edir; - Mətni əvvəlki bilikləri ilə əlaqələndirir; I. Mətnlə tanış olan oxucu Adi oxucu II. Mətdəki mənanı dərk edən oxucu Məlumatlı oxucu
- III. Mətdəki ayrı-ayrı məsələləri tətbiq edən (mətndən istifadə edən) oxucu Strategiya ilə oxuyan oxucu .** Mətdəki ayrı-ayrı məsələləri tətbiq edən oxucu: - Tanış olmayan yeni anlayışları, yeni sözləri öyrənir; - Müəllifin üslubunu ayırd edə bilir; - Yazı üslubları haqqında məlumatlıdır; - Mövzu ilə bağlı şərhləri əsas ideya ilə əlaqələndirir; - Nəticələr çıxarır və əlavə məlumatlarla onları əsaslandırır; - Verilən məlumatları ümumiləşdirir; - Mətni real həyat hadisələri ilə əlaqələndirir; - Yeni ideyaları daha geniş müstəvidə əlaqələndirir.
- IV. Sətiraltı mənalara tənqidi yanaşan oxucu Düşünən oxucu** - Oxudan əvvəl, oxu zamanı və oxuduqdan sonra suallar verir; - Oxudan əvvəlki fərziyyələrinin doğruluğunu oxu zamanı yoxlayır; - Oxuduqlarını müxtəlif formalarda təsəvvüründə canlandırır; - Mətnin məzmunundan nəticə çıxarır; - Öz oxu prosesi üzərində düşünür IV qrup. Sətiraltı mənalara tənqidi yanaşan oxucu: - Sözlərdən istifadənin səmərəliliyi ilə bağlı fikirlər bildirir; - Fikirlərini əsaslandırmaqla mətnə öz münasibətini bildirir; - Müxtəlif mənbələrdən istifadə edərək yeni ideyalar irəli sürür; - Mətdən əldə etdiyi nəticələri başqa vəziyyətlərdə də istifadə edir; - Məsələ ilə bağlı fərqli və müxtəlif mövqeləri yoxlamaq üçün öz mövqeyini dəyişir, problemə həmin mövqedən yanaşır; - Müxtəlif mədəniyyətlərin üstünlük verdiyi məsələləri və maraqları bilir; - Mətni öz təcrübəsi ilə, digər mətnlərlə və real həyatla əlaqələndirir

Oxu zamanı əməkdaşlıq

Təlim prosesi interaktiv fəaliyyətdir və şagirdlər öyrənmək üçün qarşılıqlı fəaliyyətə, əməkdaşlığa ehtiyac duyurlar. Təlimin təşkilində qrupla fəaliyyət əhəmiyyətlidir, çünki təlimdə olduğu kimi, insanlar həyatda da birlikdə işləməyə, əməkdaşlığa ehtiyac duyurlar. Bununla onlar öz öyrənmələri üçün də məsuliyyət 45 daşımağa başlayırlar. Adətən hər hansı bir məsələni kiməsə öyrədəndən sonra öyrədənin özünə də daha yaxşı aydın olur. Əməkdaşlıq şəraitində çalışan şagirdlər: Mövzu ilə bağlı düşünməyin müxtəlif yollarını aşkar edirlər;

- Mürəkkəb tapşırıqlarda bir-birlərinə kömək edirlər;
- Başqa şagirdləri hörmətlə dinləməyi öyrənirlər və həmin fikirlərdən faydalanırlar;
- Öz fikirlərini arqumentlərlə əsaslandırmağı, eləcə də özlərindən fərqli fikirləri qəbul etməyi öyrənirlər.
- Yaxşı oxucular öyrənmək üçün başqaları ilə əməkdaşlıq edirlər.